

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Дизайн середовища	Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Кафедра	Дизайн тканин та одягу	Рік навчання	1
Галузь знань	02 Культура і мистецтво	Вид дисципліни	Нормативна
Спеціальність	022 Дизайн	Семестри	1-2

ОСНОВИ КОМПОЗИЦІЇ (ОК)

Семестр 1 (осінь 2024-25 н.р.)

Семестр 2 (весна 2024-25 н.р.)

Викладач	Малік Тетяна Вікторівна, ст. викладач кафедри ДТО
E-mail	mata.82@ukr.net
Заняття	за розкладом
Консультації	за домовленістю
Адреса	ауд. 317, корпус 2, поверх 3, вул. Мистецтв, 6
Телефон	(057) 706-02-38 (кафедра ДТО), 0677841808; 0505518022 (викладач)

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи і тільки у робочі дні. Умови листування: 1) в *темі* листа обов'язково має бути зазначена назва дисципліни (*скорочено* – ОК); 2) в полі тексту листа позначити, хто звертається – анонімні листи розглядатися не будуть; 3) файли підписувати таким чином: *прізвище, завдання*. *Розширення: текст – doc, docx*. Обговорення проблем, пов'язаних із дисципліною, під час занять або консультацій у визначений час. Консультування з викладачем в стінах академії відбуваються у визначені дні та години. За умов дистанційних занять використовується програма SKEIP (M.T.V.82) якщо відбувається зміна посилання або ID зустрічі, нове посилання надає викладач у чаті Telegram). Інша комунікація (консультації) відбувається шляхом листування у Telegram або Viber (+380677841808).

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна не має обов'язкових передумов для вивчення.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Папір формату А-4, А-3, олівець, ластик, лінійка, лінер або гелева ручка чорного кольору, акварель, гуаш.

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою навчальної дисципліни «ОК» є отримання студентами навичок з: практичної роботи з графічними матеріалами; широкого діапазону пошукових дій на початкових

стадіях ескізування; образного уявлення форми з наступною візуалізацією рішень у вигляді ескізів на папері; в створенні різних типів композицій.

Завдання курсу полягає у створенні абстрактних композицій з заданих елементів; у створенні стилізованих форм природи та предметного світу; у створенні асоціативних тематичних композицій.

Дисципліна забезпечує набуття студентами таких компетентностей:

ІК – Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі дизайну, або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій і методів дизайну та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

- ЗК 1 – Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності;
- ЗК 4 – Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- ЗК 6 – Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- СК 1 – Здатність застосовувати сучасні методики проектування одиничних, комплексних, багатофункціональних об'єктів дизайну;
- СК 2 – Здатність здійснювати формоутворення, макетування і моделювання об'єктів дизайну;
- СК3 – Здатність здійснювати композиційну побудову об'єктів дизайну;
- СК4 – Здатність застосовувати навички проектної графіки у професійній діяльності;
- СК6 – Здатність застосовувати у проектно-художній діяльності спеціальні техніки та технології роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями);
- СК 7 – Здатність використовувати сучасне програмне забезпечення для створення об'єктів дизайну;
- СК 8 – Здатність здійснювати колористичне вирішення майбутнього дизайн-об'єкта;
- СК 9 – Здатність зображувати об'єкти навколишнього середовища і постаті людини засобами пластичної анатомії, спеціального рисунка та живопису (за спеціалізаціями).

Дисципліна забезпечує такі програмні результати навчання:

- ПРН 1 – Застосовувати набуті знання і розуміння предметної області та сфери професійної діяльності у практичних ситуаціях;
- ПРН 4 – Визначати мету, завдання та етапи проектування;
- ПРН 6 – Усвідомлювати відповідальність за якість виконуваних робіт, забезпечувати виконання завдання на високому професійному рівні;
- ПРН 7 – Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти для розроблення художньо-проектних рішень;
- ПРН 8 – Оцінювати об'єкт проектування, технологічні процеси в контексті проектного завдання, формувати художньо-проектну концепцію;
- ПРН 9 – Створювати об'єкти дизайну засобами проектно-графічного моделювання;
- ПРН 10 – Визначати функціональну та естетичну специфіку формотворчих засобів дизайну в комунікативному просторі;
- ПРН 11 – Розробляти композиційне вирішення об'єктів дизайну у відповідних техніках і матеріалах.

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

В процесі вивчення дисципліни студенти повинні оволодіти знаннями теоретичного курсу з основ композиції, передбаченого програмою; опанувати поняття композиції, її основні види, їх ознаки і роль, властивості форми (геометричний вид, розмір, маса, положення в просторі); основні закономірності, принципи, засоби і прийоми композиції; поняття метру, ритму, пропорцій, масштабу, контрасту, нюансу, симетрії, асиметрії, динаміки і статичності; засоби та прийоми виразності; поняття стилізації та інтерпретації; кольорової гармонії в композиції.

Основна спрямованість курсу – здатність володіти базовими знаннями зі спеціальної термінології; створювати безпредметні, асоціативні композиції з заданих геометричних фігур; будувати композиції за характером статики та динаміки; користуватися вибірковими графічними засобами в досягненні виразності композиції; стилізувати природну форму в декоративну; володіти графічними техніками; створювати гармонійні кольорові рішення композиції; сприймати і аналізувати абстрактні і конкретні ознаки композиції, закономірності її побудови, організаційний склад, пластику, пропорції, взаємне розташування та взаємозв'язок частин і елементів: формувати, розвивати і виражати авторський задум, що відповідає поставленій задачі.

Дисципліна вивчається протягом двох семестрів 1 курсу, 1-2 семестр 1-го року навчання (12 кредитів ECTS, 360 навчальних години, в тому числі 180 годин – аудиторні: 20 годин – лекційні та 160 годин – практичні заняття; 180 годин – самостійна робота студентів).

Всього курс має 4 змістовних модулі та 19 тем:

- осінній семестр: 90 годин: 10 – лекцій, 80 – практичних робіт, 90 – самостійна робота.
- весняний семестр: 90 годин: 10 – лекцій, 80 – практичних робіт, 90 – самостійна робота.

Змістовний модуль 1. Основні закономірності, принципи, засоби і прийоми композиції

Тема 1. Завдання і зміст дисципліни «Композиція і основи проектної графіки», її зв'язок з іншими дисциплінами навчального плану. Поняття: «композиція», «засоби композиції», «дизайн-проект», «художній образ». Необхідні матеріали та приладдя для занять з дисципліни. Роль дисципліни в професії дизайнера.

Тема 2. Основні елементи мови образотворення. Графічні засоби виразності. Крапка, штрих, лінія, пляма. Лінійні та плямові зображення.

Тема 3. Уявлення про простір листа, характеристики геометричних форм. Властивості і засоби вираження площинної композиції. Характер композиції, величина форми, геометричний вид форми, лінійний та тоновий. Характеристики та сприйняття. Маса, вага, характер структурної форми.

Тема 4. Поняття центра ваги, рівноваги, знаходження структурної, зображальної, тональної і пластично-сислової доміанти, подібності цілого та його частин.

Тема 5. Симетрія як універсальний принцип формоутворення.

Змістовний модуль 2. Загальні закони композиції

Тема 6. Поняття «ритм»; види ритму; метричні та ритмічні ряди. Приклади ритмічних побудов.

Тема 7. Особливості побудови стрічкових орнаментальних композицій.

Тема 8. Комбінаторика. Організація площини за допомогою подібних (тотожних) елементів.

Тема 9. Рух в композиції, поняття статики та динаміки.

Тема 10. Екзаменаційна тема: Розробка композиції на основі статики, динаміки або зародження руху.

Змістовний модуль 3. Принципи побудови монокомпозицій

Тема 11. Фактури, види фактур, способи виконання.

Тема 12. Роль кольору в композиції. Поняття тотожність, нюанс, контраст.

Тема 13. Пропорції та відношення.

Тема 14. Екзаменаційна тема: розробка композиції за принципом нюансу та контрасту.

Змістовний модуль 4. Стилізація та інтерпретація

Тема 15. Поняття історичного стилю. Засоби стилізації

Тема 16. Засоби стилізації в композиції.

Тема 17. Поняття інтерпретації та асоціації.

Тема 18. Створення асоціативної композиції на основі реалістичних предметних форм.

Тема 19. Екзаменаційна тема: Розробка асоціативної композиції на основі натюрморту.

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Теми розкриваються шляхом лекцій, демонстрації прикладів від викладача та виконанням практичних робіт студентами. Семінарські та лабораторні заняття не передбачені. Самостійна робота здобувача спрямована на підготовку та завершення практичних завдань та закріплення лекційних тем, а також виконання вправ та завершення роботи. Додаткових завдань для самостійної роботи не передбачено.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Послідовність виконання різних вправ представлені викладачем на платформі Скайп М.Т.V.82. ПОСИЛАННЯ НА МАТЕРІАЛИ можна переглянути за умови приєднання до чату групи в Telegram.

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Під час демонстрації викладачем майстер-класу необхідно зберігати тишу та вимкнути гучність телефонів. За необхідності студент має просити дозволу вийти з аудиторії. Вітається авторська інтерпретація теми заняття, якщо вона аргументована та студент може довести свою точку зору.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTІ

Пропуски занять без поважних причин недопустимі (причини пропуску мають бути підтверджені). Якщо студент пропустив певну тему, він повинен самостійно відпрацювати її та на наступному занятті представити виконану роботу. Під час дистанційної форми навчання присутність на занятті зараховується лише при постійно увімкненій камері. Якщо камера студента вимкнена, то заняття вважається пропущеним. Не допускається відвідування студентом занять з іншою підгрупою.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності (у питанні реалізації цієї програми - плагіату у фінальних рішеннях, які презентуються як авторські). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються. Корисні посилання: <https://законодавство.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichna-dobrochesnist-325783.html>
<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

РОЗКЛАД КУРСУ

Дата	Тема	Вид заняття	Зміст	Годин	Поточний контроль	Деталі
визначуються розкладом	1	лекція	Завдання і зміст дисципліни «Композиція і основи проектної графіки», її зв'язок з іншими дисциплінами навчального плану. Поняття: «композиція», «засоби композиції», «дизайн-проект», «художній образ». Необхідні матеріали та приладдя для занять з дисципліни.	2		

2	лекція	Основні елементи мови образотворення	1		
3	практика	Організація площини на основі лінії.	4	Вправа №1	Організація композиції із заданих елементів на основі лінії.
4	практика	Організація площини на основі плями	6	Вправа №2	Організація композиції із заданих елементів на основі плями.
5	лекція	Характер композиції, величина форми, геометричний вид форми, лінійний та тоновий	1		
6	практика	Організація площини на основі тону.	6	Вправа №3	Організація композиції з використанням фактур.
7	лекція	Основні закони сприйняття форми.	2		
8	практика	Організація композиції на основі рівноваги	6	Вправа №4	Організація композиції за принципом рівноваги.
9	практика	Організація композиції на основі нерівноваги	6	Вправа №5	Організація композиції за принципом нерівноваги.
10	лекція	Види симетрії; принципи будови асиметрії.	2		
11	практика	Організація композиції на основі різних видів симетрії.	6	Вправа №6	Організація композиції за принципом різних видів симетрії.
12	практика	Екзаменаційна тема: Розробка композиції з використанням різних видів симетрії.	8		Композиція на основі різних видів симетрії або асиметрії. Ф-А3
13	лекція	Поняття «ритм»; види ритму; метричні та ритмічні ряди. Приклади ритмічних побудов.	2		
14	практика	Організація композиції на основі простого та складного метру і ритму	6	Вправа №7-8	Організація композиції на основі простого та складного метру і ритму

15	практика	Організація композиції на основі різних видів комбінаторики.	6	Вправа № 9-11 Організація композиції на основі різних видів комбінаторики
16	практика	Рух в композиції, поняття статичності та динаміки.	6	Вправа №12 Організація композиції на основі статичності
17	практика		4	Вправа №13 Організація композиції на основі зародження руху
18	практика		6	Вправа №14 Організація композиції на основі динаміки
19	практика	Екзаменаційна тема: розробка композиції на основі статичності або динаміки	8	Вправа №15. Розробка композиції на основі статичності або динаміки: Ф. А-3
20	лекція	Фактури, види фактур, способи виконання.	2	
21	практика	Фактури, як декоративний засіб утворення композицій	6	Вправа №16. Пошук та виконання фактур різними матеріалами.
26	лекція практика	Роль кольору в композиції; поняття тотожності, нюансу, контраст	2 6	Вправа №17. Виконання копії роботи художника конструктивіста, композиційний аналіз
27	практика	Роль кольору в композиції	6	Вправа №18. Розробка композиції із заданих елементів копії.
28	практика	Поняття нюансу	6	Вправа №19. Розробка композиції із заданих елементів копії на основі нюансу.
29	лекція практика	Поняття контраст	2 6	Вправа №20. Розробка композиції із заданих елементів копії на основі контрасту.
30	практика	Пропорції та відношення.	6	Вправа № 21-22 Розробка варіантів пропорціональних співвідношень

35	практика	Екзаменаційна тема: Розробка умовного силуету на основі нюансу та контрасту	11	Вправа №23 Варіанти умовних силуетів за принципом нюансу та контрасту форми; кольору
	лекція	Поняття історичного стилю	6	Сбір інформації по стилістичним особливостям обраного історичного стилю
	лекція практика	Засоби стилізації в композиції.	2 6	Вправа №24-25 Розробка стилізації на основі архітектури обраного стилю, вихід в умовний костюм.
	лекція практика	Поняття інтерпретації та асоціації.	2 6	Вправа №26 Створення асоціативної композиції на основі реалістичних предметних форм.
	практика	Екзаменаційна тема: асоціативної композиції на основі реалістичних природних форм	11	Вправа №27 Розробка композиції засобами інтерпретації та асоціації.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
Організація композиції із заданих елементів на основі лінії.	Модульний контроль 1	5
Організація композиції із заданих елементів на основі плями.	Модульний контроль 1	5
Організація композиції з використанням фактур.	Модульний контроль 1	7
Організація композиції за принципом рівноваги.	Модульний контроль 1	7
Організація композиції за принципом нерівноваги.	Модульний контроль 1	7
Організація композиції за принципом різних видів симетрії.	Модульний контроль 1	7

Екзаменаційна тема: Композиція на основі різних видів симетрії або асиметрії. Ф-А3	Модульний контроль 1	7
Організація композиції на основі простого та складного метру і ритму	Модульний контроль 2	7
Організація композиції на основі різних видів комбінаторики	Модульний контроль 2	7
Організація композиції на основі статички	Модульний контроль 2	7
Організація композиції на основі зародження руху	Модульний контроль 2	7
Організація композиції на основі динаміки	Модульний контроль 2	7
Екзаменаційна тема: Розробка композиції на основі статички або динаміки: Ф. А-3	Екзаменаційний перегляд	20
Кількість балів за 1 семестр		100
Альбом виконання фактур різними матеріалами.	Модульний контроль 1	8
Копія роботи художника конструктивіста, композиційний аналіз	Модульний контроль 1	8
Розробка композиції із заданих елементів копії.	Модульний контроль 1	8
Розробка композиції із заданих елементів копії на основі нюансу.	Модульний контроль 1	8
Розробка композиції із заданих елементів копії на основі контрасту.	Модульний контроль 1	8
Розробка варіантів пропорціональних співвідношень	Модульний контроль 1	8
Варіанти умовних силуетів за принципом нюансу та контрасту форми; кольору	Модульний контроль 1	8
Інформаційний блок по стилістичним особливостям обраного історичного стилю	Модульний контроль 2	8
Розробка стилізації на основі архітектури обраного стилю, вихід в умовний костюм.	Модульний контроль 2	8
Створення асоціативної композиції на основі реалістичних предметних форм.	Модульний контроль 2	8
Екзаменаційна тема: Розробка композиції засобами інтерпретації та асоціації.	Екзаменаційний перегляд	20
Кількість балів за 2 семестр		100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

БАЛИ			КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
	0-8	0-20	
A+	8	20	Студент у повному обсязі опанував матеріали, надав додаткові роботи та приклади за темою. На високому професійному рівні виконав завдання, продемонстрував самобутню авторську графіку. Подача робіт охайна, професійна, без помилок
A	7	18-19	Отримує студент, який добре опанував матеріал курсу, вчасно та якісно справився з усіма поставленими задачами, але при цьому зробив декілька незначних помилок.
A—	6	16	Студент у повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив значні помилки, є невеликі проблеми з подачею робіт.
B	5	12-15	Отримує студент, який не в повному обсязі опанував матеріал курсу, справився з переважною більшістю поставлених задач на недостатньо професійному рівні, при цьому мав багато помилок чи невчасна здача виконаної роботи.
C	4	8-11	Отримує студент, який в недостатньому обсязі виконав прави практичного курсу, справився з основними з поставлених задач, але при цьому вправи мали багато значних недоліків, а також невчасна подача виконаної роботи.
D	2-3	4-7	Отримує студент, виконана робота якого має багато недоліків (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, невідповідність завданню, невчасна здача виконаної роботи, неохайність тощо).
E	1	1-3	Дана оцінка є слідством вкрай поганого відношення студента до занять і майже повної відсутності вправ та завдань з даної дисципліни.
	0	0	Пропуск поточного контролю

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Формою семестрового контролю є екзаменаційний перегляд. Для одержання підсумкової оцінки необхідно пройти всі модульні контролю за семестр і виконати екзаменаційну роботу, яка і презентується під час перегляду. Покращити результат навчання можна за рахунок підготовки теми або участі в конференції студентських робіт.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		Для екзаменаційного перегляду
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
64-74	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

СИСТЕМА БОНУСІВ

Передбачено додаткові бали за участь у конференції за темою дослідження, виконаною в межах дисципліни (5–8), науково-творчі заходи (2–4), активність на заняттях, участь у житті групи (1–2). Максимальна кількість балів-бонусів — 10.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Розширений список літератури наведено у робочій програмі та методичних матеріалах. Також на заняттях викладач може порекомендувати додаткові джерела інформації.

Базова

1. Зайцева В.І. Практика композиції: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ : Університет ім. Б. Грінченка, 2021. 116 с. Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36422/1/V_Zaitseva_PK.pdf
2. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. Вид. 2-ге. Київ: Вища школа, 2002. 191 с.
3. Костенко Т. В. Основи композиції та тривимірного формоутворення : навч.-метод. посіб.: Харків: ХДАДМ, 2003. 256 с.
4. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основи композиції : геометричні аспекти художнього формотворення : навч. посіб. для студентів вищих навч. закл.: Київ: Каравела, 2004. 304 с.
5. Хмельовський О., Костукевич С. Графіка й основи графічного мистецтва : навч. посіб. Кн. 1. Луцьк: Луцький держ. технічний ун-т, 2003. 160 с.
6. Яремків М. Композиція: творчі основи зображення : навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. 112 с.
7. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основи композиції: Навчальний посібник. К.: Каравела, 2018. 304 с.
8. Пічкур М.О. Теорія і практика композиції: навч. посібн. / М.О. Пічкур; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. Харків: ПромАрт, 2021. 248 с. Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/14389/1/KOMPOS_21_POS.pdf

Допоміжна

1. Антонович Є.А., Васишин Я.В., Шпильчак В.А. Креслення: Навч.посібник/ За ред.проф. Є.А. Антоновича – Львів: Світ, 2006 – 512с., іл.
2. Ідак Ю. В. та ін. Основи об'ємно-просторової композиції. Львів : Львівська політехніка, 2020. 212 с.
3. Основи художнього проектування: Конспект лекцій для студентів напряму підготовки «Дизайн» / Упор. Л. А. Борисова. –К.: КНУТД, 2011.-40с. Укр.
4. Посібник. Основи формальної композиції: для студентів напряму 6.020205 «Образотворче мистецтво» / Укладач О.А. Половна-Васильєва. – Дніпропетровськ, Роял – Принт, 2015. – 34 с.
5. Методичні рекомендації до організації практичної роботи з навчальної дисципліни «Основи композиції в дизайні» (для студентів 1 курсу за спеціальністю 022 – Дизайн) / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. : Н. С. Вергунова, О. М. Левадний. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. – 19 с.
6. Потрашкова Л.В. Основи композиції та дизайну. Навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. 150 с. режим доступу: https://pns.hneu.edu.ua/pluginfile.php/107532/mod_resource/content/5/ОКД.%20Потрашкова.%20Посібник.pdf
7. Синєпулова Н. Композиція: тотальний контроль. К. : ArtHuss, 2019. 240 с.